

УДК 378.126:001

*Костюк Олена,
канд. філол.наук, доцент,
НПУ ім. М.П. Драгоманова*

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ КОМПОНЕНТ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ- ФІЛОЛОГІВ НА КАФЕДРІ ЛІТЕРАТУРИ

***Анотація.** Стаття присвячена проблемам професієцентризму, оновлення змісту та організаційних форм, методичного супроводу культурологічної практики майбутніх філологів. Автор розглядає елементи навчальних культурологічних розвідок у контексті літературознавчої підготовки студентів та формування їх дослідницьких компетенцій.*

***Ключові слова:** навчально-дослідницька діяльність, літературна освіта, культурологічна практика.*

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями.

Поступ сучасної освіти в Україні та поза її межами позначений особливою увагою до розширення продуктивної, зокрема аналітичної та творчої діяльності студентів, роботи з різними видами інформації, медіаресурсами, втілення комплексних індивідуальних та групових дослідницьких проєктів, активної взаємодії науки і вищої школи. Відповідно дослідницький компонент усе більше інтегрується до навчального процесу, причому це стосується не лише старших курсів, а й студентів першого року навчання, які ще не мають глибокої фахової та наукознавчої підготовки. Отже, і методична проблема готовності викладача до

керівництва різноманітними студентськими дослідженнями щороку підтверджує свою актуальність.

В українських вишах культурологія як обов'язкова навчальна дисципліна була запроваджена, як відомо, у 2003 році. Автори програм курсу вбачали основною метою викладання цього предмета ознайомлення студентів з основами інтегральної системи знань про сутність, загальні закономірності формування й функціонування культури в суспільстві та способи пізнання різноманітних культурних форм, вироблення у студентів світоглядних передумов для розуміння як своєї, так і інших культур, усвідомлення себе суб'єктом культурної творчості. Культурологічна практика ж мала підкріпити отримані знання безпосередніми емоційними враженнями через ознайомлення з мистецько-культурними пам'ятками столиці, музеями, театрами та діяльністю видатних постатей в українській культурі.

У сучасних умовах завдання упорядкувати чергову програму з культурологічної практики факультету іноземної філології педагогічного університету та методичного забезпечення до неї було ускладнене тим, що практична підготовка передувала ознайомленню студентів з культурологією як наукою і була передоручена фаховим кафедрам, зокрема кафедрі літератури. Ці виклики вимагали критичного осмислення наявного досвіду, формування нових концептуальних засад та шляхів інтеграції культурологічної практики до системи літературної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин

Розв'язання поставлених завдань вбачалося на перетині сучасних культурологічних підходів, літературознавчих уявлень про інтермедіальність, науково-методичних напрацювань з проблем

культурологічної практики, застосування інтерактивних методів роботи у вищій школі, управління навчальними проектами, наукознавчих робіт.

Зокрема, поняття «інтермедіальність», запропоноване у 80-ті роки О. Ханзен-Льове за аналогією з інтертекстуальністю, має неоднозначне тлумачення у наукових джерелах, що викликає необхідність обумовити його застосування у контексті пропонованої роботи. Інтермедіальність у вузькому сенсі розуміється як спосіб висвітлення художньою літературою інших видів мистецтва: музики, живопису, скульптури, кіно тощо або методологія порівняльного аналізу художнього твору і культури загалом. Але інтермедіальність у широкому сенсі ми розглядаємо як наявність у мистецькому творі таких образних структур, які містять інформацію про інший вид мистецтва [2].

Теоретико-методологічні засади освіти як культурного процесу, культурологічного підходу в освіті осмислено у наукових працях А.М. Алексюка, О.І. Жорнової, М.М. Галицької, Б.С. Гершунського, С.О. Сисоевої, Л.О. Терських, О.Л. Шевнюк та ін. [3; 5].

Методично актуальними для розкриття пропонованої теми є матеріали з оглядом нормативної бази і досвіду культурологічної практики, що надрукувала Т. Шульга [7], та посібники з питань застосування інформаційних технологій у вищій школі, наприклад, авторства Ю.В. Триуса, І.В. Герасименко, В.М. Франчука [4].

В цілому, кожний із названих напрямів досліджень має значну джерельну базу. У той же час праці, зорієнтовані в ракурсі діяльності літературознавчої кафедри як організатора, а викладача історико-літературних дисциплін - як керівника культурологічної практики, зокрема навчальних інтермедіальних вправ і досліджень, нам не відомі.

Формулювання мети статті.

Нашою метою є аналіз проблем і досвіду організації та методичного супроводу культурологічної практики студентів-філологів шляхом впровадження індивідуальних та групових інтермедіальних дослідницьких проектів та застосування комп'ютерної платформи дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

З метою наближення змісту та форми культурологічної практики до майбутнього фаху студентів, її інтеграції з профільними дисциплінами, реалізації літературоцентричної підготовки за галуззю знань «Філологія» розвитку поряд із культурологічною також мовно-літературної, соціально-комунікативної, дослідницької компетентностей студентів, на кафедрі літератури колективно розроблені п'ять напрямів діяльності практикантів: «Література і образотворче мистецтво», «Література і музика», «Література і театр», «Література і кіномистецтво», «Літературне краєзнавство».

Інтермедіальна орієнтація програми позначилася, наприклад, у розгляді сюжетів, мотивів, образів міфології та літературних творів у творах образотворчого мистецтва, образів письменників у скульптурних та живописних портретах, аналізі діяльності письменників-художників, поетичної лірики різних жанрів як основи пісенної творчості, літературних творів у музичному супроводі та музичних ілюстрацій до них, сучасних тенденцій втілення літературних сюжетів та образів, літературної класики на драматичній сцені, проблем екранізації класичних і сучасних літературних творів, образу України і Києва у прозових та поетичних творах.

Створюючи методичне забезпечення курсу, необхідно врахувати особливості кожного напрямку.

Скажімо, драматичний театр, поєднуючи живопис, музику і літературу, є ідеальним простором для демонстрації синтезу мистецтв та проведення навчальних інтермедіальних досліджень. Більшість театральних постановок ґрунтуються на літературних творах, саме театр популяризує шедеври світової літератури, а гра акторів і талант режисерів здатні розкрити характери героїв, загальну авторську ідею, а часто і внести нові сенси. Студентам було рекомендовано ознайомитися на офіційних сайтах з історією провідних київських драматичних театрів, переглянути їх репертуар, анотації до вистав, відеофрагменти та рецензії відомих театральних критиків. Перед виставою - обов'язково прочитати п'єсу та створити настанову на сприйняття і наступний аналіз, попрацювавши із завданнями у щоденнику, зберігати театральні квитки та програмку.

Важливою частиною роботи студентів є аналітична рефлексія, що передбачає елементи порівняльного аналізу: літературного оригіналу із його живописними, музичними, театральними, кінематографічними інтерпретаціями, а також класичних і сучасних, вітчизняних та зарубіжних інтерпретацій між собою. Для упорядкування такої діяльності та максимально коректного відображення її результатів студентами-першокурсниками була розроблена і апробована нова форма щоденника культурологічної практики із зручними анкетами вражень, таблицями для заповнення, планами аналізу різних мистецьких явищ.

Щоденник - це основний документ студента, який проходить навчальну культурологічну практику, а також форма його поточної та підсумкової звітності. Студенти мали змогу або вести його в електронній формі і роздрукувати заповненим наприкінці періоду практики, або роздрукувати як бланк і заповнювати від

руки. Частина щоденника заповнюється поточно, за календарем, записи розташовані за хронологією; інша - заповнюється за напрямками, тут фіксуються враження від побаченого та почутого.

Форма звіту про результати роботи – доповідь з презентацією – спонукає студентів навчитися користуватися інформаційно-комунікаційною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіаресурсів, успішно здобувати необхідну інформацію з різних медіазасобів, свідомо її сприймати та критично тлумачити.

Крім рецептивної складової, яка передбачає відвідування театрів, концертів, музеїв, літературно-меморіальних місць, перегляду відкритих інтернет-ресурсів за рекомендованими переліками, програма включає і складову продуктивну. Це культурно-мистецький проект - індивідуальна або колективна творча робота, спрямована на практичне застосування знань, отриманих у процесі навчальної культурологічної практики. Вона має поєднувати літературний та мистецький матеріал, бути дотичною до одного з напрямів культурологічної практики, мати дослідницький та просвітницький характер

Студенти спільно з керівниками розробляли і втілювали культурно-мистецькі проекти різних жанрів. Серед них:

- розвідка про перебування, життя, творчість, зустрічі письменників у Києві;
- заочна (віртуальна) екскурсія;
- сценарій літературного вечора з музикою, презентацією, драматизацією,
- огляд експозиції творів живопису і графіки певного музею або художника на міфологічні та літературні сюжети;

- сценарій вистави поетичного театру з музичним супроводом;
- лекція-концерт;
- сюжети, образи, мотиви твору (творчості) письменника або представників певної літературної школи, групи) у музиці (образотворчому мистецтві);
- літературний сюжет на сцені та екрані;
- літературний сюжет у різних драматичних жанрах;
- кіноогляд екранізацій літературних творів;
- образ письменника в літературі та кіномистецтві;
- «Я і Київ літературний» - альбом пам'яток з власними фото на їх фоні із викладом набутих знань та вражень;
- огляд книжкових ілюстрацій до видань певного твору різних епох (зокрема вітчизняних та зарубіжних);
- огляд рецензій щодо інтерпретації літературної класики у репертуарі певного театру;
- порівняльна характеристика різних театральних постановок драматичного твору.

Такі проектні завдання дозволяють студентам набути досвіду застосування основних загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, виконання основних дослідницьких процедур, презентації та захисту результатів своєї творчої праці, що створює підґрунття для подальшої навчально-наукової діяльності, зокрема курсових та дипломних бакалаврських та магістерських робіт.

Інноваційною складовою методичного забезпечення культурологічної практики стало створення спільного для усіх керівників практики-членів кафедри електронного ресурсу із відкритим доступом як для студентів першого, так і (з просвітницькою метою) старших курсів на платформі Moodle.

Як відомо, Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment,) - це модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище, яке називають також системою управління навчанням (LMS), системою управління курсами (CMS), віртуальним навчальним середовищем (VLE) або просто платформою для навчання, яка надає викладачам, студентам та адміністраторам дуже розвинутий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання [4, с.7-11]. Moodle було розроблено для дистанційного навчання, втім це середовище можна і потрібно використовувати як додатковий методичний супровід самостійної роботи студентів денної форми, до якого вони можуть долучатися як в комп'ютерних класах навчального закладу, так і вдома. Фахівці зазначають, що, реалізуючи філософію «педагогіки соціального конструкціонізму» та концепцію відкритого програмного забезпечення, Moodle робить навчальний процес більш привабливим, демократичним, комфортним і стимулюватиме студентів до самоосвіти та навчання протягом усього життя [4, с.6]

Для інформаційної підтримки культурологічної практики як позакредитної використання електронного ресурсу стало дуже ефективним, оскільки компенсувало потреби очної комунікації студентів з керівниками, не передбаченої розкладом занять. Колективне наповнення ресурсу науково-педагогічними працівниками кафедри, розміщення візуалізованих пояснень до матеріалів дало можливість реалізувати індивідуальний підхід до практикантів, забезпечити їх постійний доступ до нормативної бази, інструкцій, шаблонів звітних документів тощо. Електронний курс пропонує чимало актуальних посилань на сайти культурно-мистецьких закладів: театрів, музеїв, виставкових залів тощо, причому як вітчизняних, так і зарубіжних, а також на

відкриті електронні ресурси для перегляду віртуальних екскурсій, театральних постановок, екранізацій літературних творів різної доби та походження, зокрема мовами оригіналу, що особливо корисно для студентів факультету іноземної філології. Низка посилань уможливило ознайомлення з рецензіями провідних театрознавців, кіно- та музичних критиків, мистецтвознавчими оглядами, науковою та науково-популярною літературою культурологічного спрямування.

Для культурологічної практики це методичне забезпечення нового покоління. Яскраве оформлення ресурсу та акумулювання на ньому презентацій культурно-мистецьких проєктів самих студентів з доступом для взаємоперегляду замінить з часом проведення багатогодинних підсумкових конференцій, поповнить кафедральну базу наочності до вивчення творчості письменників, окремих творів та образів персонажів.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з напрямку

Культурологічна практика покликана стати одним із чинників забезпечення відкритості філологічної освіти щодо сучасних швидкозмінюваних знань і наближення її змісту до потреб професійного та повсякденного життя студентів. Є підстави говорити про формування професієцентричної програми та супроводу культурологічної практики як самостійну науково-методичну проблему.

Стратегія кафедри літератури полягає в тому, щоб першокурсник:

– сформував досвід інтерпретації та аналізу класичних та сучасних творів світового мистецтва;

- інтегрував до літературної освіти знання з різних видів мистецтва, зокрема театру, музики, живопису, скульптури, архітектури тощо;
- істотно підвищив власну медіакультуру;
- підготувався до трансляції культурних цінностей у конкретних видах діяльності, зокрема - культурно-мистецьких проєктах на літературній основі, поступово опанував основні дослідницькі процедури;
- свідомо поставився до застосування загальнонаукових та галузевих методів дослідження;
- набув досвіду розв'язання дослідницьких задач різних типів;
- сформував культуру наукового викладу, презентації та полеміки.
- заклав основи формування культурологічної компетенції в цілому.

Застосування платформи Moodle підвищує рівень мотивації та самостійності студентів, формує їх медіа культуру, збагачує джерельну базу культурологічної практики, методично устатковує дослідницьку складову навчальної діяльності, дозволяє більш ефективно використовувати час керівника практики,

В умовах інформаційного суспільства високий рівень медіакультури та готовність її впроваджувати в освітній простір має забезпечити конкурентоспроможність молодих кадрів, підняти застосування медіа на новий змістовий і технічний рівень.

Подальше дослідження обраної проблеми передбачає розгляд широкого кола проблем керівництва культурологічною практикою у діяльності викладача вищої школи, узагальнення зарубіжного досвіду, упорядкування низки методичних рекомендацій для фахівців різних лінгвістичних спеціалізацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Канарский А. С. Диалектика эстетического процесса / А. С. Канарский. – К. : [б. и.], 2008. – 380 с. – (Философия и культура). – Библиогр.: с. 371-376.

2. Силантьева В. Литература и живопись в контексте компаративистики : писатели и художники периодов эстетической переориентации / В. Силантьева. – Одесса : «Астропринт», 2015. – 336 с.

3. Сисоєва С.О., Галицька М.М. Культурологія освіти як складова освітології //Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «1025-річчя історії освіти в Україні: традиції, сучасність та перспективи» 22.05.2014, м. Київ. – С. 3-13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : http://elibrary.kubg.edu.ua/3827/1/S_Sisoyeva_konf_NDL.pdf

4. Система електронного навчання ВНЗ на базі MOODLE: Методичний посібник / Ю. В. Триус, І.В. Герасименко, В.М. Франчук // За ред. Ю.В. Триуса. – Черкаси. – 220 с.

5. Сулимов В. А. Фадеева И. Е. Культурология в педагогическом образовании [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : <https://cyberleninka.ru/article/n/kulturologiya-v-pedagogicheskom-obrazovanii-novye-osnovaniya-i-vozmozhnye-perspektivy>

6. Українська та зарубіжна культура: Навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни. – К.: КНЕУ, 2003. – 367 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : http://6201.org.ua/files/1/ukr_ta_zar_kulultura.zip

7. Шульга Т. Ю. Нормативно-правове забезпечення культурологічної практики студентів НПУ імені М.П. Драгоманова / Т. Ю. Шульга // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : збірник наукових праць звітно-наукової конференції

викладачів університету за 2012 рік, 9-10 лютого 2013 року / укл. Г. І. Волинка, О. В. Уваркіна, О. П. Ємельянова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – С. 359-361

REFERENCES

Kanarsky`j A. S. Dy`alekty`ka estety`cheskogo processa / A. S. Kanarsky`j. – K. : [b. y`], 2008. – 380 s. – (Fy`losofıya y` kul`tura). – By`bly`ogr.: s. 371-376.

2. Sy`lant`eva V. Ly`teratura y` zhy`vopy`s` v kontekste komparaty`vy`sty`ky` : py`sately` y` xudozhny`ky` pery`odov estety`cheskoj pereory`entacy`y` / V. Sy`lant`eva. – Odessa : «Astropy`nt», 2015. – 336 s.

3. Sy`soyeva S.O., Galy`cz`ka M.M. Kul`torologiya osvity` yak skladova osvitologiyi //Zbirny`k materialiv Mizhnarodnoyi naukovoyi konferenciyi «1025-richchya istoriyi osvity` v Ukrayini: trady`ciyi, suchasnist` ta perspekty`vy`» 22.05.2014, m. Ky`yiv. – S. 3-13. [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu do dzherela : http://elibrary.kubg.edu.ua/3827/1/S_Sisoyeva_konf_NDL.pdf

4. Sy`stema elektronnoho navchannya VNZ na bazi MOODLE: Metody`chny`j posibny`k / Yu. V. Try`us, I. V. Gerasy`menko, V. M. Franchuk // Za red. Yu. V. Try`usa. – Cherkasy`. – 220 s.

5. Suly`mov V.A. Fadeeva Y`.E. Kul`turology`ya v pedagogy`cheskom obrazovany`y` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu do dzherela : <https://cyberleninka.ru/article/n/kulturologiya-v-pedagogicheskom-obrazovanii-novye-osnovaniya-i-vozmozhnye-perspektivy>.

6. Ukrayins`ka ta zarubizhna kul`tura: Navch.-metod. posibny`k dlya samostijnogo vy`vchennya dy`scy`pliny`. – K.: KNEU, 2003. – 367 s. – [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu do dzherela : http://6201.org.ua/files/1/ukr_ta_zar_kulultura.zip

7. Shul`ga T.Yu. Normaty`vno-pravove zabezpechennya kul`turologichnoyi prakty`ky` studentiv NPU imeni M.P. Dragomanova / T.Yu. Shul`ga // Yednist` navchannya i naukovy`x doslidzhen` – golovny`j pry`ncy`p universy`tetu : zbirny`k naukovy`x pracz` zvitno-naukovoyi konferenciyi vy`kladachiv universy`tetu za 2012 rik, 9-10 lyutogo 2013 roku / ukl. G. I. Voly`nka, O. V. Uvarkina, O. P. Yemel`yanova. – K. : Vy`d-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2013. – S. 359-361.

Костюк Елена. Исследовательский компонент культурологических практики студентов-филологов на кафедре литературы.

Аннотация. Стаття посвящена проблемам професиицентризма, обновления содержания и организационных форм, методического сопровождения культурологической практики будущих филологов. Автор рассматривает элементы учебных культурологических разысканий в контексте литературоведческой подготовки студентов и формирования их исследовательских компетенций.

Ключевые слова: учебно-исследовательская деятельность, литературное образование, культурологическая практика.

Kostuk Olena. Research complex of cultural agricultural practice of students-philosophers on the literature department.

Abstract. The article is devoted to problems of professional center, updating of content and organizational forms, methodical support of cultural practices of future philologists. The author considers the elements of educational cultural studies in the context of literary studies of students and the formation of their research competencies.

Key words: educational-research activity, literary education, culturological practice.